

PER BOYE HANSEN

Umělecký ředitel Opery Národního divadla a Státní opery

opera

Plešatá princezna **aneb Drzá loutková pohádka s hudbou Leny Stein-Schneider**

Koncept, scénář, režie: **Matyáš Míka a kol.**

Hudba: **Lena Stein-Schneider** (1874–1958) a **Markéta Labusová**

Scénografie: **Iva Ščerbáková**

Hrají a zpívají: **Alžběta Nováková** a **Kryštof Míka**

Německý překlad: **Johannes Mohl**

Obrazy

1. Námluvy na zámku
2. Princ Drozdibrad
3. Houbové lány
4. U studánky
5. Temný les
6. Převozník
7. Na hradě Můry a Kapra
8. Návrat domů

Hudební čísla

Předehra
Princ Moušák
Zlounská bossa nova
Kletba
Píseň *Dělám si, co chci*
Zámecké rádio
Houbová arkáda
Ráj hub
Studánčino blues
Tvor
Převozník
Finále

Pohádkové postavy

Princezna Zlatovláska

Král, její otec

Princ Drozdibrad

Princ Moušák

Královna Můra

Princ Kapřík, její syn

Král hub

Studánka

Tvor

Převozník

Slovo autorů

Matyáš Míka

Jako odrazový můstek k našemu autorskému uvažování o pohádce *Plešatá princezna* nám posloužil text pohádkového příběhu o Zlatovlásce autorky Leny Stein-Schneider (nápadně blízký příběhu Král Drozdibrad bratří Grimmů). Zaujala mě postava hlavní hrdinky: drzá princezna, která odmítá tatínkovi, nechce se vdávat a s notnou dávkou vtipu častuje jednoho nápadníka za druhým přiléhavými přezdívkami. Sympatická rebelka, která se nebojí vystoupit ze zajetých kolejí svého postavení. Zatímco však původní pohádka ústí v poučení o mírnosti a poslušnosti, cesta naší pohádky vede jiným směrem. Vyprávíme příběh emancipované hrdinky, která na začátku nevnímá, jak moc může svými slovy ublížit svému okolí. Potom, co se její vinou stane z milovaného prince drozd, vydá se na dlouhou záchrannou cestu, na které se – aniž by ztratila něco ze své kuráže a otevřenosti – naučí citlivosti k druhým a přesvědčí se, že jen proto, že je princezna, svět jí u nohou neleží. Po smyslové stránce tak zcela opouštíme původní autorčin text, neboť jsem přesvědčen, že schopnost dohlédnout důsledky svých činů a rizika arogance a ponižování rezonují v dnešní době zřetelněji než téma poslušnosti.

Jazykově se hra pohybuje ve dvou polohách. Současná řeč blízká dnešnímu dětskému divákovi je střídána poetistně laděnými vypravěčskými vsuvkami, v nichž se snoubí tradiční pohádkové „vypravěčství“ s jazykově bobtnajícími, surrealisticky laděnými hříčkami. Rovněž v hudební složce pracujeme oproti původní předloze s četnou motivickou aktualizací a původní hudbu používáme pouze příznakově.

Markéta Labusová

Po důvěrném seznámení se s původní hudbou jsme v rámci práce na scénáři zjistili, že stejně jako bylo nutné aktualizovat příběh, bylo nutné aktualizovat i hudební složku. V originálním znění zůstala v *Plešaté princezně* Lenina píseň *Ich tu ja doch was mir gefällt* (Dělám si jen to, co chci), kterou jsme si určili jako hudební symbol hlavní hrdinky, drzé Zlatovlásky. Z této písně jsem dále rozpracovala hudební motivy i pro další postavy, které vnímám jako součást Zlatovláščiny hrdinské cesty, proto je v hudbě, která je doprovází či charakterizuje, využit stejný motivický základ. U záporných postav je zpracovávám například do dodekafonicky laděné bossa novy nebo je dále různě dekonstruuji a instrumentuji v rámci písní rádců, které Zlatovláška na své cestě potkává a od nichž se učí.

Také naprostá většina dalších hudebních vstupů pracuje s motivickým základem z Leniných písní, které jsem ovšem moderně instrumentovala, osvěžila novými rytmy a přizpůsobila je žánrově tak, aby z pohledu dnešních dětí srozumitelněji komunikovaly povahu a rozpoložení jednotlivých postav. Písně mají v originálním znění velmi podobný, homogenně něžný ráz, současný divák však potřebuje dynamičtější rozpětí, aby se v pohádce lépe vyznal a udržel pozornost. Raději jsem tedy přejala myšlenku a hledala pro ni v rámci díla vhodné umístění, aby vše fungovalo jako organický celek. Z původních samostatných hudebních čísel tak vznikla spíše scénická hudba, jež dotváří atmosféru pohádky.

Lena Stein-Schneider zvolila pro své dílo ve své době přístupný a stravitelný operetní styl. Proto i my volíme různé hudebně stylistické reference na současnost, které jsou pro dnešního diváka snadno uchopitelné. Používáme hlavně analogové nástroje, akustický je pouze zpěv, hvízdání a interakce s dětmi. Hru na nástroje v rámci představení jsme zavrhlí proto, že představení se ujímají pouze dva herci, kteří jsou neustále zaměstnáni posouváním děje dopředu. Inscenace tak pracuje výhradně s playbacky. V pasážích Vypravěče využíváme zvuk klavíru jako reminiscenci na to, že Lena Stein-Schneider byla vynikající klavíristkou. Z akustických nástrojů se v díle objevují ještě housle, které pro mě symbolizují jemnost a vznešenost, na něž je Zlatovláška zvyklá z domova. Elektrické nástroje a syntezátory zaznívají v momentech, kdy se Zlatovláška dostává do nebezpečného světa.

Iva Ščerbáková

Scénu, ve které se odehrává *Plešatá princezna*, jsem pojala jako rozlehlou, nehostinnou krajinu, která se postupně ozdravuje spolu s tím, jak se princezna Zlatovláška učí laskavosti, trpělivosti a naslouchání. Skládá se z několika ostrůvků na dlouhých křivolakých nohách, které představují jednotlivá prostředí či výkusy krajiny: například zanesenou studánku, houbový háj, podivný les nebo močál, kde sídlí tvor, dále královský zámek, moře s převozníkem a kámen, který obývá Královna Můra.

Stavěli jsme na základech klasické pohádky se všemi zákonitostmi i tradičními postavami, ale celý svět jako by byl jaksi pokroucený. V průběhu příprav jsme styl, ve kterém se pohybujeme, začali nazývat „sladký surrealismus“, neboť se v něm mísí podivná, zneklidňující fantasknost s roztomilostí a něžností. Je to zvláštní svět, ve kterém se míchá ten lidský s nelidským: ježibaba alias Královna Můra, Princ Moušák nebo Převozník, který má podobu ježka.

Potkávají se tu různé kontrastní materiály: hrubý betonový povrch, syrový kov a vedle nich nejrůznější textil, pštroší chmýří či skleněné kuličky. Využíváme převážně loutky typu manekýn, které se pohybují mezi ostrůvky vytvářejícími jednotlivá prostředí, jež ze scény nemizí, ale naopak neustále vytváří okolní krajinu pro loutky i herce.

Světová premiéra 6. dubna 2024

Dům Ronalda McDonalda, areál Fakultní nemocnice v Motole

Detail inscenace: <https://1url.cz/Yu6f5>

Fotogalerie:

Grafika k představení: <https://1drv.ms/f/s!ApBE3x3pPyNihvw5fDjEnGwhYYKMsQ?e=yUoeNV>

© Iva Ščerbáková

Foto umělci: https://1drv.ms/i/s!ApBE3x3pPyNihvw3i2s1HS_wZ8043A?e=eSHtU0

Foto workshop: <https://1drv.ms/f/s!ApBE3x3pPyNihvw4K7Ggp8t5OnSZXg?e=gYza5x>

© Václav Hodina

Dům Ronalda McDonalda:

https://1drv.ms/f/s!ApBE3x3pPyNihv09kpKU_KQA2ZLvQw?e=es8Vhg

© Nadační fond Dům Ronalda McDonalda

Lena Stein-Schneider

(1874–1958)

Skladatelka, klavíristka, libretistka a dirigentka **Lena Stein-Schneider** (rozená Helene Meyerstein) se narodila 5. ledna 1874 v Lipsku jako sedmé z osmi dětí obchodníka s vlnou Moritze Meyersteina a jeho ženy Pauline. Navštěvovala dívčí gymnázium a poté studovala zpěv a klavír na lipské konzervatoři. V roce 1892, v osmnácti letech, se provdala za obchodníka Alfreda Schneidera a přestěhovala se za ním do Berlína, kde se jim mezi lety 1893–1905 narodily čtyři děti: Alice, Fritz, Lucie a Gisela. Hudební kariéry se však i přes početnou rodinu nevzdala. V Berlíně pokračovala Lena Stein-Schneider ve studiu zpěvu u Loly Beeth a Georga Vogela a studovala rovněž kontrapunkt a kompozici.

Umělecké jméno Lena Stein-Schneider přijala po sňatku s Alfredem Schneiderem. Kdy přesně začala komponovat, není známo, ale ve světě operety zaznamenala první úspěch v roce 1909 se svým dílem *Der Luftikus* (Větroplach). Proslula nejen jako autorka operet, ale také populární a filmové hudby. Komponovala většinou na vlastní libreta a své skladby si z velké části rovněž sama dirigovala. Do filmu vstoupila v roce 1919 hudbou k dvoudílnému seriálu *Der Kampf um die Ehe* (Boj o manželství). Od té doby se věnovala také psaní skečů pro kabaret a rozšířila tak svou tvorbu o skladby taneční a populární hudby, které jí přinesly nejen finanční úspěch, ale také nabídky od několika nakladatelství a gramofonových firem.

Její díla vydávaly mimo jiné firmy Ricordi, Junne, Ullstein, Drei Masken, Pabst & Fischer nebo Deutsche Grammophon. Koncertovala v Německu, Itálii a ve dvacátých letech také často v USA, kde měl v roce 1925 v Keithově divadle v New Yorku premiéru její singspiel *Composer's Dream* (Skladatelův sen). Její členství v AMMRE (Anstalt für mechanisch-musikalische Rechte GmbH), předchůdci dnešní GEMA, a v AKM (Gesellschaft der Autoren, Komponisten und Musikverleger) přispěly k tomu, že od jisté doby mohla žít z tantiém.

Na počátku 20. století založila ve svém bytě v Berlíně vlastní hudební salon a později také pobočku slavného newyorského Rubinsteinova ženského sboru, se kterým se seznámila na turné v USA. Založila také takzvaný Rubinsteinův klub, jenž se stal významnou platformou pro propagaci mladých hudebníků, kteří se mohli jeho prostřednictvím předvést zainteresovanému publiku a kritikům. Díky všem těmto aktivitám se z Leny Stein-Shneider stala uznávaná osobnost berlínského hudebního života.

Po nástupu NSDAP k moci začala být její tvorba systematicky vytlačována z německé kulturní scény a z veřejného života. V roce 1933 byl zakázán Rubinsteinův klub a rozpuštěn stejnojmenný ženský pěvecký sbor. V roce 1935 jí bylo odepřeno přijetí do Říšské hudební komory a definitivně zakázána profesionální činnost, což v tu dobu již ovdovělou umělkyni přivedlo do finanční tísně. Toto vyloučení pro ni bylo tím spíš nepochopitelné, že během první světové války sloužila jako zdravotní sestra a svou sounáležitost s Německem vyjádřila i hudebně, například ve své *Kronprinzen Marschlied op. 103* z roku 1914.

O jejím životě mezi lety 1935 a 1945 a o letech poválečných až do její smrti v roce 1958 není prakticky nic známo. Je však doloženo, že Lena Stein-Schneider byla 6. srpna 1942 odvezena do Große Hamburger Straße a odtud 14. srpna 1942 ve věku 68 let deportována 44. transportem I/45 do terezínského ghetta, kde byla vězněna třicet měsíců. Podařilo se jí přežít, neboť těsně před osvobozením byla 5. února 1945 převezena zvláštním transportem švýcarské delegace do Švýcarska, kde se posléze na několik let usadila. Vzhledem k jejímu pokročilému věku a podlomenému zdraví se však již nemohla plně věnovat své profesi. Během let strávených ve Švýcarsku napsala pouze jednu rozhlasovou hru a několik drobnějších skladeb, včetně známé *Avinu Malkenu: Gebet für den Frieden* (Modlitba za mír), která vyšla jak v hebrejské verzi, tak v německé verzi (německou verzi publikovalo švýcarské nakladatelství Éditions du Bourg v Lausanne v roce 1949).

Na počátku 50. let se Lena Stein-Schneider přestěhovala zpět do Berlína, odkud zahájila dlouhý boj s německými úřady o odškodnění. Jejím hlavním zájmem bylo získat finanční náhradu za ztrátu rukopisů a nahrávek svých děl, prokazování požadované berlínskými úřady však bylo prakticky nemožné. Ve svých 83 letech se Lena Stein-Schneider nakonec dočkala odškodnění ve výši 3 500 marek. Zemřela v Mnichově 17. června 1958.

Při pohledu na jednotlivé etapy života Leny Stein-Schneider, jež na svou důkladnou dokumentaci stále čekají, je jasné, že v mnoha ohledech předběhla svou dobu. Byla jednou z mála skladatelek v Německu, které se odvážily vstoupit do veřejného života a svou rozmanitou uměleckou činností si vydobýt respekt v kulturním životě tehdejšího Berlína. Jako skladatelka se věnovala nejen operetnímu žánru, ale sklízela velké úspěchy i v oblasti populární hudby a dokázala se prosadit také jako sbormistryně a dirigentka. Její díla se hrála na mezinárodních pódii. Dnes máme k dispozici pouze několik rukopisů a nahrávek jejích děl, například v archivu Frau und Musik v Kasselu. Mezi nimi se nachází právě i hudební pohádka *Goldhärchen* (Zlatovláška). Dílo je datováno do roku 1949 a vydalo je rovněž nakladatelství Éditions du Bourg ve švýcarském Lausanne. Je rozděleno do devíti obrazů a obsahuje dvanáct krátkých hudebních čísel: 11 písní s doprovodem klavíru a jednu čistě instrumentální část.

Zdroj: [Universität Hamburg](https://www.uni-hamburg.de)

Profily umělců

Režisér, dramatik a herec **Matyáš Míka** vystudoval obor režie-dramaturgie na Katedře alternativního a loutkového divadla DAMU a obory filozofie a bohemistika na Filozofické fakultě UK. Ještě v rámci studií na DAMU vytvořil spolu s Markétou Labusovou loutkovou pohádku *Sedmero krkavců* (2021) a v tandemu s Martou Hermannovou autorské inscenace *Nebezpečí přetečení* (2022) a *Tupým koncem* (2021). Pod hlavičkou studia DAMÚZA vznikla ve spolupráci s Markétou Labusovou a Alžbětou Novákovou autorská pohádka *Uši pro princeznu* (2022) a imerzivní inscenace *Stroj času: Vyšehrad* (2022). V současnosti pracuje s Alžbětou Novákovou na autorském představení *Bába a holub* (premiéra 2025). Jako režisér a herec působí v divadle DAMDAM, kde spolu s bratrem Kryštofem vytvořil představení *Co je víc?* (2022) a *Obří tajemství* (2021). Působí také v projektu Loutky v nemocnici, kde stojí režijně a koncepčně za představeními *Amundsen* (2024) a *Jonáš* (2023). Dlouhodobě spolupracuje s celostátním festivalem Den poezie, naposledy v roce 2023 při kompozici a koncepci zahajovacího večera *Báseň v obraze* v pražském Klementinu.

Studentka Katedry autorské tvorby a pedagogiky na DAMU **Markéta Labusová** je performerka, režisérka, dramaturgyně, multiinstrumentalistka, skladatelka, překladatelka a lektorka. Vystudovala obor režie-dramaturgie na Katedře alternativního a loutkového divadla DAMU a rok se také věnovala studiu skladby na HAMU. V tandemu s režisérem Matyášem Míkou vytvořila v rámci DAMU pohádku *Sedmero krkavců* (2021), pod hlavičkou DAMÚZA autorskou pohádku *Uši pro princeznu* (2022) a imerzivní inscenaci *Stroj času: Vyšehrad* (2022). Pro Loutky v nemocnici napsala hudbu ke hře *Cesta do Vánoc* (2022) a s Matyášem Míkou spolupracovala na inscenaci *Amundsen* (2023). Společně se scénografkou Ivou Ščerbákovou je autorkou inscenace *Krajina v batůžku* (2023). Jako členka pěveckého uskupení Veselé chvíle účinkuje v inscenacích *Triomphez* (2023) a *Beracha* (2022) pod záštitou Galerie hlavního města Prahy. Režijně, produkčně a jako interpretka se podílela na premiéře absolventské skladby *Moje Sibiř* Romana Zabelova, s nímž již v roce 2023 vytvořila hudebně-dramatický kus *Podélné trhání stébel trávy*. Aktuálně ji čekají projekty v Divadle Komedie a vede tvůrčí dílnu v Galerii Rudolfinum.

Iva Ščerbáková je výtvarnice, scénografka a performerka, absolventka Katedry alternativního a loutkového divadla na DAMU. Věnuje se autorskému a loutkovému divadlu, instalaci, knižní ilustraci a kresbě. Dlouhodobě ve své tvorbě zpracovává téma krajiny a křehkosti. S Markétou Labusovou vytvořila inscenaci *Krajina v batůžku* (2023), ve které i účinkuje. Podílela se na představeních v divadle Bajka v Českém Těšíně (*Jeníček a Mařenka*, 2024), ve Studiu G (*Hordubal*, 2019, a *Zakázanou krajinou*, 2021) a v Divadle loutek Ostrava (*Plastáci útočí*, 2019). Spolupracuje s Loutkami v nemocnici, pro něž vytvořila scénografii k inscenaci *Cesta do Vánoc* (2021) a výtvarný workshop *Drátcí* (2023). Jako členka sboru Veselé chvíle účinkuje v projektech *Triomphez* (2023) a *Beracha* (2022). Aktuálně pracuje na inscenaci *Ida* v produkci Špatného divadla, podílí se na výstavě o lovu a myslivosti v česko-německém centru

v Schönsee, vede výtvarně-divadelní kroužek v Artparku Galerie Rudolfinum a pracuje na vydání své první autorské knihy *Tohle je bobr*.

Alžběta Nováková studuje Katedru alternativního a loutkového divadla DAMU a je absolventkou oboru čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě UK. Věnuje se divadelnímu a filmovému herectví, loutkoherectví, improvizaci, dabingu a rozhlasové tvorbě. Účinkovala v inscenacích *Triomphez* (Trojský zámek, 2023), *George o životě George Sandové* (Divadlo Venuše ve Švehlovce, 2023), *Pětkrát kolem světa* (2023) a *Mistr a Markétka* (2022) v rámci divadelního uskupení Tygr v tísní nebo v kočovné inscenaci *Cirkus Faust* skupiny Budenebude kůň. Režijně se podílela na představení *Příchozí* v centru Vzlet (2022). V oblasti filmové a dokumentární tvorby se objevila v krátkých filmech studentů FAMU Lukáše Valíška (*Auto.au.rum*, 2022) a tandemu Jan Hecht a Greta Stocklassa (*Života proud*, 2020). V roce 2022 si zahrála v polohraném dokumentárním snímku *Přes to nejede vlak* režiséra Matěje Šámala.

Kryštof Míka vystudoval rumunštinu a italštinu na Filozofické fakultě UK, již několik let se však profiluje jako hudebník a loutkoherec. Působí v divadle DAMDAM, kde se svým bratrem Matyášem spolupracoval na pohádkách *Co je víc?* (2022) a *Obří tajemství* (2021). Podílí se také na projektu Loutky v nemocnici, kde hraje v představeních *Amundsen* (2024) a *Cesta do Vánoc* (2021). Mimo to se zabývá divadelní improvizací a prací v oblasti dramaterapie v rámci workshopů v psychiatrických léčebnách. Jako bubeník hraje s kapelou Iritující Pýchora.

Musica non grata

Cyklus Musica non grata oživil v letech 2020–2024 umělecký odkaz skladatelek a skladatelů důležitých pro hudební život meziválečného Československa, kteří byli pronásledováni nacistickým režimem či jiným způsobem perzekvováni z důvodů náboženských, rasových, politických nebo genderových. Projekt iniciovala Opera Národního divadla a Státní opera za finanční podpory Spolkové republiky Německo ve spolupráci s Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo v Praze. Během čtyř let nabídla Musica non grata na 40 operních a operetních produkcí, koncertů, festivalů a edukačních programů.

Loutky v nemocnici

Spolek Loutky v nemocnici se věnuje práci na poli dramaterapie a rozvíjí spektrum aktivit v oblasti psychosociální péče. Již devatenáct let se zasazuje o ulehčení pobytu dětí a seniorů v nemocnicích a léčebnách. Loutky dokáží u nemocných často více než pilulky – vykouzlit úsměv, zaplašit stesk po domově, pomoci na chvíli zapomenout na bolest a trápení –, a to ať je vám 8 nebo 88, těšíte se na brzké uzdravení, nebo víte, že se nemáte kam vrátit. Prostřednictvím divadelních představení, her a písniček se Loutky v nemocnici snaží pomoci v procesu uzdravování a otevírat prostor ke hře a komunikaci o prožívané realitě. Loutky v nemocnici navštíví každý rok desítky tisíc hospitalizovaných pacientů v rámci více než dvanácti set návštěv po celé republice.

Kontakt press & booking

Loutky v nemocnici

Jakub Matějka

Tel.: +420 603 864 595

jakub.matejka@loutkyvnemocnici.cz

Kontakt press Musica non grata

Iva Nevoralová

PR & marketing Musica non grata Tel.:

+420 608 028 054

i.nevoralova@narodni-divadlo.cz

Sociální sítě

facebook.com/loutkyvnemocnici

[facebook.com/groups/](https://facebook.com/groups/musicanongrata)

[musicanongrata facebook.com/](https://facebook.com/musicanongrata)

ndopera

instagram.com/narodnidivadlo_opera

loutkyvnemocnici.cz

musicanongrata.cz